

INTELLEKTUAL SALOHIYATI YUQORI BO'LGAN DAVLAT, SOHALAR HAMDA NATIJA BOSQICHLARI.

*Samarqand davlat universitetining Denov tadbirkorlik va pedagogika
instituti „Boshlang‘ich ta‘lim metodikasi“ kafedrasida boshlang‘ich ta‘lim
yo‘nalishi sobiq magistraturanti*

Odinayev Rustam Xolmirza o‘g‘li

Annotatsiya: *Intellectual salohiyat, bir davlatning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo‘lgan tushunchadir. Bu salohiyat, insonlarning bilim, ko‘nikma va ijodiy qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi. Intellectual salohiyat yuqori bo‘lgan davlatlar, ko‘pincha innovatsion va raqobatbardosh iqtisodiyotga ega bo‘lib, global miqyosda muvaffaqiyatli faoliyat yuritadilar. Ushbu tezisdan intellektual salohiyati yuqori bo‘lgan davlatlar, ularning asosiy sohalari va natija bosqichlari haqida ma‘lumotlar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *intellektual salohiyat, ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar, xizmat, mahsulot, ta‘lim tizimi, bilim, ko‘nikmalar.*

Intellectual salohiyat, ko‘plab omillarga bog‘liq. Bular orasida ta‘lim tizimi, ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar, madaniyat va ijtimoiy muhit kabi faktorlar mavjud. Ta‘lim tizimi, insonlarning bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Yuqori sifatli ta‘lim, yosh avlodning intellektual salohiyatini oshiradi va ularni kelajakda muvaffaqiyatli mutaxassislar sifatida tayyorlaydi. Ilmiy tadqiqotlar esa, yangi g‘oyalar va innovatsiyalarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Innovatsiyalar, iqtisodiy o‘shishni ta‘minlaydigan va jamiyatning rivojlanishiga xizmat qiladigan yangi mahsulotlar

va xizmatlar yaratishga yordam beradi. Intellektual salohiyati yuqori bo'lgan davlatlar, ko'pincha zamonaviy texnologiyalarni faol ravishda qo'llab-quvvatlaydilar. Bu davlatlarda ilmiy-tadqiqot institutlari, universitetlar va innovatsion markazlar faoliyat yuritadi. Ular, yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga tadbiiq etishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, bunday davlatlarda startaplar va kichik innovatsion kompaniyalar rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratiladi. Bu esa, iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi va yangi ish o'rinlarini yaratadi. Intellektual salohiyatni rivojlantirishda madaniyat ham muhim ahamiyatga ega. Madaniyat, insonlarning fikrlash tarzi, qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlarini shakllantiradi. Madaniyatni rivojlantirish, ijodiy fikrlashni oshiradi va yangi g'oyalarni yaratishga yordam beradi. Intellektual salohiyat yuqori bo'lgan davlatlarda, san'at, adabiyot, musiqa va boshqa madaniy sohalar keng rivojlangan bo'ladi. Bu, jamiyatning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga xizmat qiladi.[1]

Natija bosqichlari, intellektual salohiyatni rivojlantirish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Bu bosqichlar, maqsadlarni belgilash, strategiyalarni ishlab chiqish va natijalarni baholashni o'z ichiga oladi. Birinchi bosqichda, davlat o'zining intellektual salohiyatini baholaydi va mavjud imkoniyatlarni aniqlaydi. Bu, ta'lim tizimi, ilmiy tadqiqotlar va innovatsion faoliyatni o'rganishni o'z ichiga oladi. Ikkinchi bosqichda, davlat o'z maqsadlarini belgilaydi va intellektual salohiyatni rivojlantirish uchun strategiyalar ishlab chiqadi. Bu strategiyalar, ta'lim tizimini takomillashtirish, ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash va innovatsion faoliyatni rag'batlantirishni o'z ichiga oladi. Uchinchi bosqichda, davlat belgilangan strategiyalarni amalga oshiradi. Bu jarayonda, ta'lim muassasalari, ilmiy tadqiqot institutlari va innovatsion markazlar o'rtasida hamkorlik o'rnatiladi. Shuningdek, davlat tomonidan innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash uchun moliyaviy resurslar ajratiladi. To'rtinchi bosqichda, davlat natijalarni baholaydi va olingan tajribalarni tahlil qiladi. Bu jarayon, intellektual salohiyatni rivojlantirishda muvaffaqiyatli va muvaffaqiyatsiz jihatlarni aniqlashga yordam beradi. Intellektual salohiyat yuqori bo'lgan

davlatlar, ko'pincha global miqyosda raqobatbardosh bo'lib, iqtisodiy o'sishni ta'minlaydilar. Bunday davlatlar, yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga tadbiiq etishda muvaffaqiyatli faoliyat yuritadilar. Bular orasida AQSh, Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya va Shvetsiya kabi davlatlar mavjud. Ushbu davlatlar, yuqori sifatli ta'lim tizimiga, kuchli ilmiy tadqiqotlarga va innovatsion faoliyatga ega bo'lib, global iqtisodiyotda muhim rol o'ynaydilar. AQSh, intellektual salohiyat yuqori bo'lgan davlatlardan biri hisoblanadi. Bu mamlakat, dunyodagi eng yirik iqtisodiyotlardan biriga ega bo'lib, ko'plab innovatsion kompaniyalar va startaplar markazi hisoblanadi. Silikon vodiysi, AQShning innovatsion faoliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan hududdir. Bu yerda, ko'plab texnologik kompaniyalar va ilmiy tadqiqot institutlari mavjud bo'lib, yangi g'oyalar va texnologiyalarni ishlab chiqishda faoliyat yuritadilar.[2]

Germaniya, intellektual salohiyati yuqori bo'lgan davlatlar qatorida o'z o'rnini egallaydi. Bu mamlakat, kuchli sanoat va ilmiy tadqiqotlar bilan mashhur. Germaniyaning ta'lim tizimi, yuqori sifatli va innovatsion yondashuvlarga asoslangan. Bu, yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirishga yordam beradi. Germaniya, shuningdek, ilmiy tadqiqotlar va innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash uchun katta mablag'lar ajratadi. Yaponiya, intellektual salohiyati yuqori bo'lgan davlatlardan biridir. Bu mamlakat, zamonaviy texnologiyalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga tadbiiq etishda muvaffaqiyatli faoliyat yuritadi.[3]

Yaponiya, yuqori sifatli ta'lim tizimiga ega bo'lib, yosh avlodni innovatsion g'oyalar bilan ta'minlaydi. Yaponiya, shuningdek, ilmiy tadqiqotlar va innovatsion faoliyatni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Janubiy Koreya, intellektual salohiyati yuqori bo'lgan davlatlar qatoriga kiradi. Bu mamlakat, texnologik rivojlanish va innovatsion faoliyatda muhim ahamiyatga ega. Janubiy Koreya, ta'lim tizimini takomillashtirish va yosh avlodni innovatsion g'oyalar bilan ta'minlashda faoliyat yuritadi. Bu mamlakat, shuningdek, ilmiy tadqiqotlar

va innovatsion kompaniyalarni qo'llab-quvvatlash uchun katta mablag'lar ajratadi. Shvetsiya, intellektual salohiyati yuqori bo'lgan davlatlardan biridir. Bu mamlakat, kuchli ta'lim tizimi va innovatsion faoliyat bilan mashhur. Shvetsiya, yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirish va ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shvetsiya, shuningdek, innovatsion kompaniyalarni qo'llab-quvvatlash va yangi g'oyalarni rivojlantirishda faoliyat yuritadi. Intellektual salohiyat yuqori bo'lgan davlatlar, o'zlarining iqtisodiy rivojlanishida muvaffaqiyatli bo'lishadi. Bular, ta'lim tizimi, ilmiy tadqiqotlar va innovatsion faoliyatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu davlatlar, global miqyosda raqobatbardosh bo'lib, yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga tadbiq etishda muvaffaqiyatli faoliyat yuritadilar. Intellektual salohiyatni rivojlantirish, jamiyatning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga xizmat qiladi va kelajak avlodlarga yangi imkoniyatlar yaratadi. [4]

Hozirda raqamli texnologiyalar va ularning hayotimizning turli jabhalarida keng kirib borishi jamiyat taraqqiyotini tezlashtirishining asosiy harakatlantiruvchi kuchga ega bo'lishiga olib kelmoqda. Yuqorida qayd etilgan ishlar ichida boshlang'ich ta'lim mazmuniga informatika ta'limiga oid tushuncha va atamalarni integratsiyalash borasidagi tadqiqot ishlari ham bor. Bu borada B.E.Sobirovning „ Boshlang'ich sinf o'quvchilarini informatika ta'limiga tayyorlash metodikasi ” mavzusidagi dissertatsiya tadqiqot ishida boshlang'ich sinf o'quvchilarini informatika ta'limiga tayyorlashning mazmun-metodikasi ishlab chiqishi masalalari qaralgan. Uning tadqiqot ishida informatika ta'limini boshlang'ich sinf boshqa o'quv predmetlari tarkibiga integratsiyalashgan tarzda berib borish boshlang'ich sinf o'quvchilari oson o'zlashtirilgan atama va tushunchalar majmuasini tanlash, bu tushunchalar qaysi fanlar doirasida berilishini aniqlash, tanlangan atama va tushunchalarni tizimli ravishda o'quvchilar ongida uzluksiz ravishda singdirib borish metodikasi, informatika elementlarini o'rganishga doir o'quv faoliyati tuzilmasi, pedagogik dastur vositalarini yartishda ularga qo'yilgan psixo-fiologik, didaktik va texnik talablar hamda infomatika elementlarini o'rgatishga qaratilgan mashqlar tizimini

ishlab chiqish zamonaviy pedagogikada dolzarb muammolardan ekanligi ilmiy metodik jihatdan asoslangan. Tadqiqotimizning ushbu qismida xulosa o'rnida takidlash mumkinki, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining intellektual salohiyatini yuksaltirish ta'lim oluvchilarning bilim olishiga bo'lgan moyilligini uyg'otishning algoritmik ketma-ketligini ishlab chiqishga mustahkam didaktik asos bo'lgan. Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar zamonaviy boshlang'ich ta'limni tashkil etish va uning mazmunini zamonaviy taraqqiyot talablari asosida shakllantirish dolzarb muammo ekanligini tasdiqlamoqda. Bunda shubhasiz zamonaviy boshlang'ich ta'lim uchun imiy metodik jihatdan istiqbolli yo'nalish - bu yoshlarni umuminsoniy va milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash. Bunga sabab barkamol avlodni shakllantirishning istiqbolli metodologiyasi tadqiqi etish ham uzluksiz ta'lim tizimining dolzarb muammolaridan biridir. Ushbu fikrga mutaxassis-olimlarimiz ham hech qachon befarq bo'lmagan. Ular tadqiqotlarida boshlang'ich ta'limda ham raqamli texnologiyalardan foydalanish vaqti yetib kelganligi ta'kidlanadi. Quyida ulardan ba'zilarining fikrlarini keltirib o'tamiz. Professor R.Mavlonova fikri: Fan va texnika jadal su'ratlar bilan rivojlanib boryotgan bir davrda bolalarning ilmiy rivojlanish tezligi ham oshib borishi kuzatilmoqda. Natijada ta'limning umumiy darajasi ham oshayotganligi ,shubhasiz. Biroq, bizning nazdimizda, boshlang'ich ta'limning asosiy vazifasi jadallashtirish, o'zlashtirish jarayonini tezlashtirish bo'lishi kerak emas. U ta'limni rasionalli-zamonaviylash, aqliy rivojlanishga yordam beruvchi samarali ta'lim metodlarini qo'llanish natijasi bo'lishi lozim;

· Professor K.Mamedov fikri: Umumiy ta'limga, xususan boshlang'ich ta'limga e'tibor yurtimizda mustaqillik nafasi esa boshlangan davrdan boshlab jiddiy ijobiy tomonga o'zgardi. Bu tabiiy hol. Chunki, boshlang'ich ta'limda bolalarimizga ilmiy bilim asoslaridan yetarli bilim berilmasa, undan keyingi rivojlanish davrida buning o'rnini to'ldirib bo'lmaydi. Maktabda boshlang'ich ta'lim kamolot bosqichi yosh pedagogi-psixologiya fani sohalari shaxs rivojida eng mas'uliyatli va muhim rivojlanish davridan bo'lishi tashkil etadi;

· Professor R.Safarova fikri: Boshlang'ich ta'lim jarayonida O'qituvchilardan o'quvchilarga quyidagi ko'nikmalarni shakllantirish ustida alohida ish olib borishlari talab etiladi: Fikrni mantiqiy izchillikda ifodalash; muayyan mavzu doirasida bosqichma-bosqich kengaytirilgan murakkab matnlar yaratish; muayyan mavzuni batafsil tavsiflash.

Mavzuni tavsiflashda ona tilining ifoda imkoniyatlari va so'z boyliklaridan samarali foydalana olish; matn yaratishda imloviy, uslubiy talablarga rioya qilish. Boshlang'ich sinflarda o'qituvchilar o'quvchilarning mustaqil, tanqidiy hamda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish, o'z fikrlarini mustaqil bayon qila olish, egallagan bilimlarini ijtimoiy faoliyatlarida qo'llash hamda ta'limning ikkinchi bosqichida o'qishda davom ettirish uchun zaruriy tayyorgarlik darajasini ta'minlashga erishishlari talab etiladi.[5]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, intellektual salohiyat, bir davlatning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lgan tushunchadir. Intellektual salohiyati yuqori bo'lgan davlatlar, ko'pincha innovatsion va raqobatbardosh iqtisodiyotga ega bo'lib, global miqyosda muvaffaqiyatli faoliyat yuritadilar. Ta'lim tizimi, ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va madaniyat, intellektual salohiyatni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Natija bosqichlari esa, intellektual salohiyatni rivojlantirish jarayonida maqsadlarni belgilash, strategiyalarni ishlab chiqish va natijalarni baholashni o'z ichiga oladi. Intellektual salohiyat yuqori bo'lgan davlatlar, iqtisodiy o'sishni ta'minlaydilar va jamiyatning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga xizmat qiladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduqodirov, O. (2020). "Innovatsion rivojlanish: nazariy asoslar va amaliyot." Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.

2. Karimov, I. (2017). "Ta'lim va intellektual salohiyat: yangi yondashuvlar." Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.

3. Tursunov, A. (2019). "Intellektual mulk va innovatsiyalar." Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Intellektual Mulk Agentligi.

4. Rasulov, M. (2021). "Ilm-fan va ta'lim: intellektual salohiyatni rivojlantirish yo'llari." Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.

5. Axmedov, B. (2018). "Global iqtisodiyot va innovatsion taraqqiyot." Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi.

6. Qodirov, S. (2022). "O'zbekistonning intellektual rivojlanishi: muammolar va yechimlar." Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.

7. Sul'tonov, R. (2023). "Innovatsiyalar va iqtisodiy o'sish: tajribalar va istiqbollar." Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi.

